

TAMNICA JUSOVAČA

-NACRT-

Lokacija: Podgorica

Status: Kulturno- istorijski spomenik

Značaj: Nacionalni značaj

1. Podaci o stavljanju pod zaštitu kulturnog dobra:

Rješenje o uvođenju u Registar broj 08-1390/1 od 24.10.1979

Rješenje o izvršenom uvođenju u Registar broj 08-1390/1 od 24.10.1979. godine

Rješenje o upisu u Centralni Registar broj 02-876 od 30.12.1994. godine

2. Vrsta nepokretnog kulturnog dobra

Kulturno- istorijski spomenik, Profani objekat

3. Istorijat:

Zgradu je za vrijeme turske vladavine u dijelu Stare varoši na Draču podigao podgorički zabit Jusuf Mučin Krnić zvan Jusuf - beg zapovjednik policijske stanice po kome je i ta zgrada i cijeli kompleks kasnije dobio ime Jusovača.

Po porodičnom predanju Krnici su porijeklom iz Albanije. Njihov predak je Krno bio je pravoslavni sveštenik. Njegova braća i potomci primili su islam i naselili su se u Dinošima kod Tuzi. Jusuf - beg Krnić rođen je 1811. Godine, obogatio se trgovinom i imao je velike posjede u Podgorici i okolini. Bio je snabdjevač hrane za vojsku. Poginuo je u centru Podgorice 1874.godine kao policijski i vojni zapovjednik za Podgoricu, od ruke Pera Ivanova Popovića koji je neko vrijeme kod njega služio kao čobanin a koji je u okršaju takođe poginuo. Ubistvo Jusuf - bega Mučina Krnića izazvalo je pokolj Crnogoraca u Podgorici 7. oktobra 1874. godine. Taj događaj prethodio oslobodilačkom ratu od 1876 - 1878 skoro sve do 1880. godine.

Podaci o izgradnji Jusovače veoma su skromni. Prema nekim podacima Jusuf - beg je sredinom XIX vijeka dogradio i proširio staru tamnicu u Podgorici, dok drugi ukazuju na to da se na tom prostoru sredinom XIX vijeka nalazila vježbaonica - Mali poligon za vojnu obuku pripadnika otomanske vojske. Jusuf Mučin je prema nekim podacima otkupio kuću koja je na početku služila kao magacin. Kako u tom periodu nije bilo adekvatnog prostora za one koji su bili protiv zakona ondašnje imperije ovaj objekat pretvoren u zatvor u kojem su u početku zatvarani sitniji prestupnici. Ubrzo nakon toga je proširen kada su u njega zatvarani crnogorski borci za oslobođenje.

Nakon prelaska Podgorice pod crnogorsku vlast poslije Berlinskog kongresa 1878. godine, zbog straha od osvete mnoge muslimanske porodice među kojima i potomci Jusa Mučina Krnića izbjegle su u Tuze ili se raselile. Crnogorske vlasti za dugi niz godina nijesu dirale imovinu raseljenih muslimana a nastojale su i da muslimanskog življa što više ostane. U Jusove dvore "koji su bili jedini za svoje ljepote i veličine" uselio se u vrijeme guvernera Podgorice Maša Vrbice vojvoda Marko Miljanov

i u njima stanovao sve dok nije prešao da živi na Medunu u Kučima. Ovi dvori podgoričkog zabita prelazili su iz ruke u ruku sve do 1880. godine.

Potomak Jusuf - bega Krnića prodao je crnogorskim vlastima Jusove dvore za 150 napoleona, a nedugo iza toga za isti iznos kupio ga je od njih Gigoje Begović.

Jusovača postaje Kažnjeni zatvor 1893. godine na zalaganje Andrije Radovića. Do tada je kao zatvor za velike naročito političke prestupnike služio Grmožur, ostrvo usred Skadarskog jezera na kojem je bilo utvrđenje koje su Turci podigli za odbranu Skadra.

Za vrijeme upravitelja Podgorice M. Džakovća zbog potrebe za proširenjem otkupljene su kuće popa Petra Radičevića koje su bile preko puta ulice zvane "Orahovska mahala". Tada je po svemu sudeći sagrađen i ogradni zid koji je kasnije u više navrata nadziđivan.

U doba **nezavisne crnogorske države** Jusovača je naročito u vrijeme ustavnih i političkih borbi postala zatvor za političke protivnike režima i dinastije. Za vrijeme klubaške afere 1905 Bombaške afere i Kolašinskog procesa sve do 1911. uoči balkanskih ratova u ovom zatvoru su uglavnom držani politički zatvorenici klubaši pristalice Narodne stranke crnogorski emigranti i pripadnici studentske omladine članovi terorističkih grupa koje su spremale zavjere protiv knjaza i dvora i svrgavanje dinastije Petrović - Njegoš.

Zatvor je za to vrijeme bio moderan dvospratni i dvored od po osam ćelija odvojenih podužnim hodnikom. U ćelijama su bili politički zatvorenici. U maloj avliji bila je kuhinja.

Nakon 1918. godine za vrijeme **kraljevine SHS i Jugoslavije** Jusovača postaje Centralni kazneni zavod za Crnu Goru. Pored ostalih prestupnika i švercera duvana što se smatralo težim krivičnim djelom u zatvor su smještane i pristalice kralja Nikole komite kasnije federaliste komuniste i sve protivnike režima SHS i kasnije Kraljevine Jugoslavije. Proširivanje kapaciteta tamnice izgradnjom još jednoog objekta preduhitrio je početak drugog svjetskog rata.

Posebno poglavlje u istoriji Jusovače - najstarijeg podgoričkog zatvora predstavlja **doba italijanske okupacije** do 9. septembra 1943. i njemačke do 19. decembra 1944. godine. U istoriji ovoga zatvora po masovnosti stradanja to je najburnije i najtragičnije razdoblje. Zabilježena su svjedočanstva o svakovrsnim mučenjima, poniženjima, ubijanju bez saslušanja i suđenja, masovna strijeljanja i internacije u logore, ne samo ne samo pristalica NOP – a, nego i ljudi koji se nijesu mirili s okupacijom i ropstvom i koji su davali bilo kakav otpor. U pojedinim periodima u zatvoru je boravilo 1500 do 2000 zatvorenika. Krajem 1941. i početkom 1942. godine Jusovača je, osim sabirnog, imala i tretman istražnog zatvora. U njemu

su Italijani sprovodili istražni postupak selekciju za logore ili strijeljanje ili pak za Vojni sud na Cetinju (Tribunale militare di guerra del Montenegro a Cettingne). Kasnije je sve više postojala i tranzitni zatvor zloglasna stanica za razne logore i strelišta.

“Muški zatvor je bio u starom dijelu građevine u spratnoj zgradi. Ona je na gornjem spratu imala četiri velike sobe veličine 8 x 5 m. U njenom prizemlju je bilo oko 30 mračnih ćelija i dvije samice nazvane kamare škure ili mračne komore, mračnice. U velikim sobama na spratu bili su politički zatvorenici. U njima je najčešće bivalo od 60 do 80 zatvorenika a ponekad od 80 do 105. Zatvorenici su tim sobama dali i posebna imena: podgorička (zato što su njeni zatvorenici bili iz Podgorice ili okoline) kolašinska (sa zatvorenicima iz kolašinskog kraja) "padobranska" (čiji su "stanari" bili uhapšenici "iz šume" partizani i njihovi saradnici) i talog soba. Najteži uslovi prema memoarskim izvorima bili su u "padobranskoj" sobi.”

Na donjem spratu su velika vrata utvrđena "okovana i jaka". Hodnik je bio dužinom cijele zgrade a ćelije - mračnice bile su s obje strane; prozori mali okovani gvozdanim šipkama dok neke ćelije nijesu ni imale prozore, a tračak svjetlosti je dolazio iz polumračnog hodnika.

“Za žene i djecu u vrijeme italijanske okupacije je, između zgrade muškog dijela zatvora i ogradnog zida koji je opasivao kompleks Kaznenog zavoda sazidana posebna zgrada čije su prostorije činile ženski dio zatvora. Veliki visoki zid između ta dva zatvora sprečavao je bilo kakve kontakte među zatvorenicima među članovima iste porodice. U dvorištu između muškog i ženskog zatvora bile su male prostorije tzv. "radionice" (stolarska i dr.) osnovane na inicijativu zatvorenika, a u stvari "po direktivi" komunističke organizacije grada. Kuhinja je jedno vrijeme bila u dvorištu muškog dijela zatvora. U istom dvorištu se nalazio "Nortonov" bunar dubok oko 30 metara sa pumpama zvanim "tulumbe" koje su se često kvarile. Zatvor bi tada i po dva dana bio bez vode za piće sve dok kvar ne bi bio otklonjen. Inače bunar je opsluživao oba zatvora - i muški i ženski. Prema glavnom izlazu je veća zgrada u kojoj su bili smješteni uprava zatvora i zatvorsko obezbjeđenje. 1943. godine u zatvorskom dvorištu formirana je ambulanta smještena ispod šatora. U njoj je radio zatvorenik - ljekar Petar Jovanović. Takođe u dvorištu s istočne strane ispod prozora ćelija na prvom i soba "podgoričke" i "padobranske" na drugom spratu bila je velika otvorena septička jama 84 x 4 m "iz koje se dizao užasan smrad".

Na ulazu u zatvor bilo je troje vrata a na svakima i danju i noću "udvojeni stražari".”

Za vrijeme poslijeratne Jugoslavije, zatvor je zadržao istu namjenu. U njemu je bio kazneno-popravni dom, a za vrijeme Inforbioa imao je značaj prihvatilišta prije upućivanja u zloglasni zatvor Goli otok.

Krajem 60-ih, XX vijeka služio je više kao istražni zatvor, kao i za smještaj zatvorenika sa kraćim zatvorskim kaznama I treznionica..

FOTODOKUMENTACIJA

Ulazna partija 2003 sa trijemom nad terasom

Sjeverni ogradni zid, mart 2020.

Sjeverozapadna kula, 1941-44. godine

Sjeverozapadna kula, mart 2020. godine

IZGLEDI mart 2020.godine

ISTOČNI IZGLED

SJEVERNI IZGLED UPRAVNE ZGRADE

JUŽNI IZGLED UPRAVNE ZGRADE

ULAZNA PARTIJA 2020. GODINE

ULAZNA PARTIJA 2003. GODINE

JUGOZAPADNI DIO MUŠKOG KRILA

DETALJI

Hodnik na spratu

Izgledi tamničkih ćelija

Detalji krovne i plafonske konstrukcije

Detalj vrata sa drvenim okvirom u zidu od bondruka

Originalno krilo vrata -dislocirano

Tipični prozorski otvor na ćelijama unutrašnji I spoljni izgled

Prozorski otvor a drvenim okvirima

Lučno zasvedeni otvor za vrata

*Kameni portal
sa dekorativnom rešetkom*

Kameno stepenište

MATERIJALI

Zidovi od lomljenog kamena sa oslabljenim jezgrom

Kamena struktura plitkih svodova

Plafonska konstrukcija

Pregradni zidovi od bondruka

Recentna betonska ograda na ulazu

DEKORATIVNI ELEMENTI - Nađeni na južnom licu centralnog zida prizemlja sjevernog krila objekta 2 prostorija 5

Statistički podaci o proizvodnji

Grbovi Republika i karta Narodne Federativne Republike Jugoslavije (januar 1946-1963.)

Karta narodne republike Crne Gore i grb